

Политиките на Охридскиот рамковен договор во контекст на одржлив развој

предавање во рамки на проектот КОНЦЕПТОТ НА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ
ВО ПРАВОТО И ВО ПОЛИТИКИТЕ: ЗАСТАПЕНОСТ, ПРЕДИЗВИЦИ И
ПЕРСПЕКТИВИ

27.10.2022

- Македонското општество е мултикултурално: врз основа на религиите, јазиците ентничките заедници.
- Мултикултурално општество-конфликтно општество-негативно влијание врз развојот
- Мултикултурално општество – може да доведе до развој
- Политика која би требала да доведе до развој е ОРД
- Но дали и одржлив? Ако не се менува, додава, искористува, и истрае за да им служи на другите тогаш е одржливо решение

Мултикултуралните Општествата се конфликтни а тоа секогаш има негативен одраз кон развојот.

Во сите општества во кои постои значајни етнички поделби, тие водат кон конфликти на етнички интереси,

колку поголема е етничката поделба, толку повеќе политичките и други интереси за конфликт имаат тенденција да се каналзираат по етничка линија и дека нивото на конфликтот е понизок кога политичките институции се засновани на реципроцитет

Точка 1 содржи пет основните принципи врз кои се заснова самиот договор

1. отфрлање на употреба на насилство за остварување на политички цели;
2. зачувување на суверенитетот и територијалниот интегритет на Македонија и нејзиниот унитарен карактер;
3. одразување на мултиетничкиот карактер во јавниот живот;
4. исполнување на потребите на граѓаните преку уставот, согласно развојот и созревањето на демократската држава;
5. развој на локалната самоуправа (со цел поттикнување на учеството на граѓаните во демократскиот живот и унапредување на почитувањето на идентитетот на заедниците.

- Во 90-тите години, како резултат на новиот бран на конституирање на национални држави, појава на етнонационализам и зачестени меѓуетнички тензии во Источниот дел на Европа, истражувањата се ориентираа кон изнаоѓање на **нови решенија поврзани со заштитата на малцинствата во мултикултурните општества и анализи за влијанието на културната, односно етничката хетерогеност врз развојот**

- Тргувајќи од тезата според која етничките хетерогени општества се повеќе склони кон конфликт, финскиот политиколог Тату Ванханен (Tatu Vanhanen), тргнува од неколку хипотези: дека во сите општества во кои постои значајни етнички поделби, тие водат кон конфликти на етнички интереси, дека колку поголема е етничката поделба, толку повеќе политичките и други интереси за конфликт имаат тенденција да се канализираат по етничка линија и дека нивото на конфликтот е понизок кога политичките институции се засновани на реципроцитет

- Меѓутоа, тргнувајќи од тоа дека *Дарвиновата* борба за ресурси е во срцето на секоја политичка борба и дека човекот билошки е програмиран да го подобри сопственото преживување, тој тврди дека конфликтите постојат во сите општества, и дека во случај на конфликт се фаворизира здружување по роднинска линија, одколку по нероднинска, придржувајќи се на концептот на Pierre L. Van den Berghe за етничкиот непотизам.

- ресурси кои најчесто се сметаат за оскудни, а даваат посебни бенефиции како на индивидуално, така и на колективно ниво и заради нивната оскудност стануваат предмет на натпревар, односно конфликт. Во редот на овие ги вбројуваат: правата на сопственост, работните места, стипендиите, пристапот кон образовниот процес, јазичните права и владини договори. Индивидуите и групите кои поседуваат политичка моќ, вообичаено, имаат превилигиран пристап во контролата и дистрибуцијата на овие ресурси, кои претставуваат извор на поголема благосостојба.

- Во мултикултурните општества, според нив, таквата моќ е во рацете на мнозинската етничка група, заради која причина малцинските групи се чувствуваат помалце привилигирани и исклучени од овие привилегии и борбата во натпреварот за истите ги прават основа за конфликт во ваквите општества.

- други научници се занимаваат со ентичките карактеристики, меѓу кои јазикот и религијата, и нивната поврзаност со конфликтите.

религијата

- Според Јозе Г. Монталво и Марта Рејнол Керол (Jose G. Montalvo, Marta Reynol Querol) од етничките компоненти (меѓу кои традицијата, јазикот и религијата) онаа која има најголемо влијание за создавање на конфликт е **религијата**. Во нивното истражување за односот помеѓу религиската различност и потенцијалност за конфликт земаат во предвид два индикатори: **религиската фрагментираност**, чиј индекс расте со **растот на бројот на религиски групи**, но нема негативни ефекти врз стапката на раст во една држава и **религиската поларизација**, која го достигнува својот максимум кога постојат **две религиски групи со еднаква големина**, кои меѓусебно се перцепираат како закана за сопствените интереси и може да имаат негативен ефект врз стапката на раст на државата

јазикот

- Британскиот истражувач Колин Вилијамс (Collin Williams), кој се занимава со социјални прашања, тврди дека јазикот е еден од факторите кој може да предизвика конфликт . Според него јазикот, како една од карактеристиките за етноста, се користи како главно средство за мобилизација на групата и за етничкиот сепаратизам. Тој го дефинира јазикот како средство за медијација помеѓу минатото и сегашноста во кој се складира колективниот идентитет на една група, која е вкоренета на националната територија, и заради ова секој обид да се оспори истото, води кон реактивна етничка опозиција

Поврзаност помеѓу институционалната форма и етничкиот конфликт.

- Според тезата на Лејпарт, во плуралистичките општества пропорционалниот систем доведува до подобра застапеност на групите и оттука подобро заштитува од конфликт помеѓу различните групи, додека Хоровиц, го подржува мнозинскиот систем, кој според него приморува на коалиција помеѓу политичките партии, што значи гаранција за меѓусебна соработка. Според Лејпарт ваквото решение е привидно, бидејќи агрегацијата не би функционирала, доколку секоја група не се чувствува реално претставена, заради која причина консоцијалната демократија всушност може подобро да ги спречи конфликтите

- Поврзувајќи се на прашањето за конфликтите, Самуел Хантингтон, (Samuel Huntington) дава свое гледиште од друг аспект. Тој тврди дека во хетерогените етнички општества конфликтот се појавува во моментот кога во државата отпочнува процесот на транзиција со премин од авторитарен режим кон демократски режим. Според него, процесот на демократска транзиција стимулира конфликт, бидејќи воведувањето на демократски процедури има тенденција да креира политички натпревар кој се води по етничка линија и оттука конфликтот најчесто е поврзан и зависи од социополитичката култура на различните етнички групи и од степенот на инклузијата на политичката елита од секоја етничка група во новиот демократски режим.

- Структурал-функционалистите Берт Хоселитц и Марион Леви (Bert Hoselitz Marion Levy), зборувајќи за помалку развиените земји во рамките на теоријата за модернизација сметаат дека, економскиот развој е условен од културните аспекти и социјалната структура на населението, и дека всушност социјалните норми, културните традиции и институции се оние кои претставуваат пречка за нивниот развој. Во овој контекст според Хоселитц, модернизацијата треба да отпочне токму од социјалната структура и од културата, за да оттука се претвори во економски развој

- Кога се зборува за социјална структура, Адора Офодајл (Adora Ofodile) од Дјук Универзитетот, наведува дека значителната етничка различност креира социјални бариери, кои се главен фактор за отежнатата интеграција на самите индивидуи, која пак од своја страна го редуцира нивото на социјалниот капитал и го успорува економскиот раст. Резултатите од нејзиното истражување, кое ги опфаќа афричките земји покажуваат дека колку е пониско нивото на различност, помали се конфликтите и стапките на корупција, а повисок е економскиот раст

- Според нивната теза, колку повеќе државата е фрагментирана, толку повеќе е лимитиран економскиот перформанс и етничката различност има директен ефект врз економскиот раст

- Идејата дека етничката хетерогеност е една од основните причини за политичка нестабилност и пречка за развојот во мултикултурните општества, предизвика поставување на нови хипотези, како онаа за алтернативен развој, кој се фокусира на етничката група и нејзиниот хабитат како потенцијални субјекти за акција за развојот. Во продолжение се изнесени неколку теоретски видувања во однос на прашањето како хетерогеноста, спротивно на веќе изнесеното, може позитивно да влијае на развојот.

- Претставниците од агенциите на Обединетите Нации заедно со научниците од различни социјални науки, развија нови пристапи за редефинирање на функцијата на развојот, вреднувајќи ја улогата на културата и социјалната структура на индивидуите во општеството. Интересот за ваквиот пристап се консолидираше дотолку повеќе, колку што растеше свеста дека автохтоните култури имаат свој начин на организација во производството, кое се заснова на вредностите, кои пак надворешните набљудувачи не можат да ги разберат

- Еден од социјолозите кои при своите истражување применува ваков пристап е мексиканецот Родолфо Штавенхагн, (Rodolfo Stavenhagen) кој се фокусира на тезата за *етноразвој*. Оваа теза произлегува од стратегијата позната како *self-reliance*, се развива во 80-тите години од 20-тиот век земајќи го во предвид културниот и антрополошкиот карактер и повторно се актуелизира со влошување на етничките односи во новите независни плурални општества.

- Терминот self-reliance кој во превод значи *верба во сопствените способности*, има за цел да промовира освестување кај автохтоните народи во однос на сопствените способности и сили. Преку ваквиот пристап, целта е да се промовира партиципиран развој во земјите од Третиот свет, кој би довело до подобрување во економската, политичката и социјалната сфера и истиот би требало да тргне од доле нагоре преку валоризација на економските, природните, културните и социјални постоечки ресурси на локално ниво.

- Тргувајќи од ваквиот пристап, тезата за етноразвој подразбира процес на соодветен развој за една одредена етничка група во рамките на глобалното општество. Оттука, според ова гледиште етничките групи треба да имаат загарантирано право на политичко претставување, кое ќе овозможи партиципација во одлуките за прашањата кои се однесуваат на нив, оставајќи им слобода на избор на развој кој ќе соодветствува на нивната традиционална и културна различност. Ваквиот тип на развој ја нагласува неопходноста да се стави потпора на нивните внатрешни енергии, кои треба да се бараат во културата на групата, во ресурсите и креативниот потенцијал, неопходни за соочување со модерниот свет .

- Иако во одредени ситуации етноразвијот предлага форма на слободи за спроведување на правото на самоопределување, тоа не значи дека неопходно поставува барање за фрагментација на државата-нација, туку прецизира редефинирање на социјалната и националната структура и збогатување на комплексната композиција на модерната држава, препознавајќи ја легитимноста на аспирациите на културните различни етноси, кои и даваат форма на нацијата во самата себе. Земајќи го во предвид ваквиот тип на етноразвиј за кој зборува Штавнхагн, шведскиот економист Бјорн Хетне, (Bjorn Hettne) наведува дека развијот може подобро да се обезбеди преку заштитата на културните, религиозните и јазични права во рамките на структурата на еден функционален систем. Затоа што правата поврзани со културата и јазикот на една малцинска група, во прв план се потребни за признавање на сопствениот етнички идентитет и за одржување на нивната култура и јазик, а во втор план ваквото признавањето на културните и јазични разлики се смета за важен фактор како за индивидуалниот развиј, така и за развијот воопшто.

- Зборувајќи за вредноста на културната различност, Шалом Шварц (Shalom Schwartz) смета дека интеркултурната разлика, како и интра-културните разлики допринесуваат без друго за збогатување на животот на индивидуите, додека мислењето на Вилијам Кимлика (William Kymlicka) е дека вредноста на различноста, во рамките на една култура, им нуди на индивидуите различни опции, зголемувајќи ја лепезата на избор. Според Кимлика културната разлика има поголема вредност и од естетска гледна точка затоа што дава поинтересна смисла на светот и нуди алтернативни модели на социјална организација, кои би можеле да бидат корисни кога постои потреба да се прилагодиме на нови опкружувања или услови.

- Дека различноста и културните фактори може да придонесат кон развојот смета и американскиот академик Мајкл Портер, (Michael Porter), кој посочувајќи на бројноста на јазици и култури во кој ужива швајцарското општество, наведува дека разликите во економските национални структури, во вредностите, во културите и во историите, имаат важен допринос за конкурентниот успех на едно општество.
- Земајќи ја во предвид мултијазичноста на општеството, претходно беше истакнато дека јазикот е најзначајниот елемент како за идентификација, така и за комуникација и развој на една индивидуа, меѓутоа истиот престатвува и основно средство за мобилизација и за промоција на сопствената култура

- Кога се зборува за јазикот, одредени социјолози го поврзуваат со две основни функции: симболична функција, поврзана со политичките и културни белези, (како на пример, чувството за национален идентитет и политички побарувања) и комуникативна функција, која дозволува пренесување на информации во широк опсег. Оттука, во прв план, јазикот може да биде сфатен како израз на една посебна заедница и носител на нејзиното искуство, нејзината визија за светот и нејзиниот систем на естетски вредности, додека во втор план претставува средство за изразување на индивидуите и групите, и размена меѓу нив. Бидејќи секој јазик е поврзан со една порција на човечкиот род, замената на јазикот или неговата распространетост директно го изрзува намалувањето или зголемувањето на влијанието на заедницата која го зборува тој јазик

- По ова прашање Вилијамс тврди дека, да се редуцира способноста на изразување на сопствениот јазик може да предизвика нестабилност и ослабнување на развојот. Неговата теза се заснова на фактот дека комуникацијата е интегративен дел од развојот, причина заради која признавањето на еден одреден јазик во мултилингвистички контекст, може да биде сфатено како да се фаворизира една група на сметка на друга. Одлуката да се користи и промовира еден или повеќе јазици во една земја е диктирана од волјата на етничкото мнозинство и од социјалните класи кои аспирират да го прошират и зацврстат јазикот кој го користат, за сметка на јазиците на другите.

- Тоа што Вилијамс го смета за важно за стабилноста и развојот на едно мултикултурно општество е изборот на јазична политика. Неговата теза се состои во идејата дека секој јазик е израз на една одредена култура и дека секој избор на јазик е секогаш бенефиција на една јазична заедница. Според него, планирањето и јазичната политика се важни и треба да бидат формализирани преку образовни политики, политики за вработување и комуникации. Доколку јазичната политика е хармонична и ефективна, колективните енергии би можеле да се распределат во различни насоки, меѓутоа, ако во спротивно истата е авторитарна и дисфункционална, може да доведе до здружувања, регионален сепаратизам, граѓански војни и тотален распад.

- Конфликтот кој избувна после 10 години од прогласувањето на независноста на Македонија, не беше резултат на религиска фрагментација или поларизација, како што сметаат некои теоретичари во однос на причините за конфликтите во мултикултурните општества, затоа што изјаснувањето на религиската припадност на овие простори е слобода која граѓаните од секогаш ја уживале.

- Она што се бараше по однос на ова прашање беше рамноправниот статус, односно уставно изедначување на Исламската верска заедница со Православната македонска црква. Во секој случај, двете најдискутирани прашања во првата деценија, на кои албанските пратеници инсистираа, беа барањата поврзани со признавање на македонските албанци како конститутивна нација и поголеми јазични права за албанците, преку кои би се овозможило пошироко користење на албанскиот јазик во јавните институции и во универзитетското образование

- Во овој контекст ако се навратиме на она што го тврди Ванханен, а во одредена смисла е докажано и од истражувањето на Лејк и Рочилд, според кои основните причини за конфликт во едно општество произлегува од натпреварот за дистрибуција и контрола на оскудните ресурси, во македонскиот случај ја имаме следната ситуација. Имено, во македонското општество, според пописот во 1994 година мнозинскиот дел од населението е составено од македонскиот народ, кој претставува 66,6%, додека останатиот дел од 33,4% од населението е составено од различни националности, меѓу кои албанци, турци, срби, роми, власи, муслимани, бошњаци, египќани, југословени и други. Земајќи ги во предвид ресурсите за кои зборуваат истражувачите, односно работните места, стипендиите, пристапот кон образовен процес и јазичните права, групата која има моќ на контрола на дистрибуција на овие ресурси е мнозинската група, и според нивната теза ваквата поставеност ги исклучува останатите од привилегии и предизвикува револт кај малцинската група кој може да премине во конфликт

- Ако ги земеме во предвид барњата на албанските политичари, се забележува одредено соодветствување со „оскудните ресурси,,. Статистичките податоци покажуваат многу мала застапеност на припадниците на албанската националност во државниот и јавен сектор, меѓутоа не, и ограничен пристап кон образовниот процес. Напротив во македонскиот случај се применуваше така наречена позитивна дискриминација во однос на пристапот на националностите во процесот на високо образование, за кои постоеше посебна државна квота при упис на факултетите и образование на албански јазик на приватниот универзитет за Југоисточна Европа во Тетово (од 2000-та година), што не беше пак случај со работните места во јавниот и државен сектор каде постоеше скриена дискриминациј

- Севкупните резултати од трите циклуси на избори покажуваат константно учество на претставниците од македонските, албанските и ромските партии во парламентарниот состав, но не и ефективна партиципација во донесување на одлуките. Учесството на албанските политички претставници во Собранието беше обезбедена благодарение на албанското избирачкото тело кое ексклузивно гласаше само за албанските партии, или како што наведеува Флоријан Бибер заради нивниот географски состав. Нивното учество пак во владата беше овозможено преку коалициите направени со мнозинските македонски партии, од чија волја всушност зависеше нивната партиципација

- Основните барања се однесуваа на дефинирање на албанците како конститутивен народ, воведување на пропорционална застапеност на албанците во јавните и владеечките органи, реформа на законот за државјанство, универзитетско образование на албански јазик, користење на албанскиот јазик како втор официјален јазик и воведување на чист пропорционален избирачки систем.

- Зачувувањето на мултиетничкиот карактер кој се споменува во основните принципи на Охридскиот Рамковен Договор е одраз на повеќе карактеристики преку кои населението се идентификува и ја одредува својата национална припадност. Земајќи ги во предвид овие карактеристики општеството се дефинира како мултијазично, мултирелигиско, односно мултиетничко.

- Во секој случај, македонскиот конфликт не само што повторно го раздрма регионот, туку претставуваше и закана за економска дестабилизација на државата. Како потврда на ова зборуваат и податоците од тој период. Така, во рок од неколку месеци од отпочнување на конфликтот во 2001 година, беше регистриран пад од 22% на надворешната трговија, 10% на волуменот на извозот и 29% на увозот. Овие податоци, наведени како пример, сами за себе ги потврдуваат тезите дека мултикултурното општество е склоно на конфликт и дека истиот, покрај другото, има негативно влијание и врз економскиот развој на државата.

- Политиките кои беа спроведени врз основа на одредбите на ОРД, промовираа мултикултурализам на локално ниво, преку формирање на 32 општини со мешано етничко население (од вкупно 84 општини и градот Скопје), од кои во 19 општини, мнозинското население припаѓа на една од заедниците кои на национално ниво претставува немнозинска заедница, (односно во 16 општини, мнозинството од населението е составено од припадниците на албанската заедница, во две општини од припадниците на турската заедница и во една општина од припадниците на ромската заедница). Во овие 32 мешани етнички општини, покрај македонскиот јазик во службена употреба се употребува и јазикот на заедницата која претставува повеќе од 20% од населението во општината

- Ако се земе во предвид тезата на Вилијамс дека планирањето и јазичната политика се важни за стабилноста и развојот на едно мултикултурно општество и истите треба да бидат формализирани преку образовни политики, политики за вработување и комуникации, од горенаведеното може да се заклучи дека во македонскиот случај ова се оствари во целост. На некој начин отпочна и спроведување на *енторазвојот* за кој зборува Штавнхагн, кој подразбира обезбедување на право на политичко учество во одлуките за прашањата кои се однесуваат на самите малцинства. Воведувањето на *Бадинтеровото* правило за гласање и формирањето на Комитетот за односи помеѓу заедниците на собраниско ниво и комисиите за односи меѓу заедниците на општинско ниво, видно ја зголемија можноста за учеството на немнозинските заедници во одлучувачкиот политички процес за прашања поврзани со правата на припадниците на немнозинските заедници, прашања за децентрализација и развој на локална самоуправа, како и за прашања поврзани со културата, симболите, знамињата, имињата на улиците и др на локално ниво. Ваквото право овозможи, она што според концептот на етноразвојот се предвидува, слобода на избор на развој, кој ќе соодветствува на традиционална и културна различност на заедниците.

- Според нивното гледиште индивидуите и групите кои поседуваат политичка моќ имаат привилигиран пристап кон контролата и дистрибуцијата на оскудните ресурси, и останатите се чувствуваат обесправени во однос на изворот на благосостојба, која овие ресурси ја нуди. Во македонскиот случај не само што сите етнички заедници имаат свои претстваници во политичката арена и директно одлучуваат за одредени прашања поврзани со нивната културна и јазична различност, туку и имаат привилегиран пристап до работните места, во пристапот кон образовниот процес, во однос на јазичните права и учество во владините договори.

- Сите овие измени не само што го подобруваат индивидуланиот статус на припадниците на немнозинските заедници, туку имаат и позитивен ефект врз развојот. Тргувајќи од Бадинтеровото правило кое се однесува на одредени прашања, меѓу кои се вклучува и прашањето за развој на децентрализацијата, беше направена нова територијална поделба на општините, преку која се овозможи формирање на мешани етнички општини. Во одредени од нив мнозинското население е од редовите на немнозинските заедници, чиј состав овозможува обезбедување на места во раководни институции, односно освојување на градоначалнички и советнички места.

- Начелото за соодветна и правична застапеност, овозможи корекција на етничкиот дизбаланс во јавните и државни тела, со кој се овозможи подобрување на социјалната структура на припадниците на немнозинските заедници. Спроведувањето на ова начело пак при вработување во Полицијата и Министерството за внатрешни работи, ја врати довербата во институциите, го зголеми чувството на рамноправност помеѓу редовите на припадниците на немнозинските заедници и доведе до стабилизација во државата. По ова прашање секако дека треба да се истакне и аномалијата дека многубројни од вработувањата врз основа на начелото за соодветна и правична застапеност се сведени само на хартија без, формално правна примена, односно без активно да бидат ангажирани во работниот процес. Се додека реално не се реши овој проблем чувството на рамноправност, иако формално постои, реално целосно не го дава ефектот на стабилност.

- Во однос на измените поврзани со јазичното прашање, обезбедувањето на високо образование на јазикот кој го зборува 25% од населението и политиката на позитивна дискриминација при упис на факултетите за припадниците на немнозинските заедници, го зголеми бројот на дипломиран кадар, кој автоматски значи и зголемување на човечкиот капитал од редовите на овие заедници, односно професионален кадар за високи работни позиции. Употребата, пак на друг службен јазик, освен македонскиот јазик и кирилското писмо во рамките на локалната самоуправа, исто така отвори нови работни места и им овозможи на припадниците на немнозинските заедници да бидат конкурентни во пристапот кон тие работни места.

- Ако ги земеме во предвид сите причини кои беа наведени како фактори за конфликт во хетерогените општества, она кое најмногу соодветствува во македонскиот случај е борбата за рамноправност во контролирање на „оскудните„ ресурси, односно обезбедување на работни места, додека од наведените карактеристики поврзани со различноста, јазикот е оној кој игра најголема улога како во мобилизацијата, така и во барањата

- Може да се резимира дека се она што се спроведе како политика за промовирање на мултикултурниот, односно мултиетнички карактер, секако дека доведе до развој (ако се земе во предвид зголемувањето на учеството на сите заедници во јавната сфера, зголемениот број на кадар со високо образование од редовите на немнозинските заедници, зголемениот бројот на работни места кои предвидуваат употреба на службените јазици различни од македонскиот јазик, подобрување на влијанието во политичкото одлучување по одредени прашања), но сепак иститата за жал не гарантираат трајна стабилзација на државата

Зошто децентрализацијата и локалната самоуправа играат толку голема улога за развој на државата и нејзиниот однос кон ЕУ?

- Имено како што беше горе наведено целта беше, владата да се приближи кон народот и истиот да може да биде поблиску вклучен во развојот на земјата. Овој инструмент беше избран како клучен за задржување на територијалниот интегритет и унитарноста на земјата, која е и основен услов, заедно со мирот и стабилноста од претходната точка, за интеграцијата во ЕУ. Меѓутоа негативниот резултат кој произлезе од измените кои беа направени во рамките на процесот на децентрализацијата е што примената на етничкиот критериум при криерање на новите општински граници доведе до сегрегација и немање меѓуетничка кохезија

Резултати

Иако во принципот се наведува дека не постојат територијални решенија, сепак од договорот произлегоа законски измени кои на некој начин беа поврзани со територијални решенија, но во рамките на унитарноста на државата. Контраверзно во овој процес беше што во прекројување на општинските граници етничкиот состав на општините имаше предност во однос на економскиот критериум. Меѓутоа ваквото решение изгледа беше најдобриот начин да се стабилизира државата и да се зачува територијалниот интегритет и нејзината унитарност, а со тоа и да се пружи стабилна основа за интегративниот процес на Македонија во ЕУ и НАТО.

Третиот принцип е поврзан со точка 3,6,7

Третиот принцип со кој се предвидува *одразување на мултиетничкиот карактер во јавниот живот.*

Реализацијата на овој принцип е тесно поврзана со точките 6 и 7 од ОРД кои предвидуваа воведување на употреба на друг службен јазик различен од македонскиот јазик и кирилското писмо и употреба на симболи преку кои ќе се истакнува идентитетот на немнозинските заедници. Точка 3 пак кој се однесува на процесот на децентрализација е основа за реализација на мултиетничките општини.

Резултати

- да се обезбеди ефикасно спроведување на законската рамка усвоена во согласност со Рамковниот договор, во кој влегуваа и мерките за градење меѓуетничка доверба. Одредби кои беа поврзани со овој принцип се однесуваа на употреба на јазикот на немнозинските заедници, изразување на идентитетот, употреба на симболи и имплементирање на одредбата за недискриминација и правичната застапеност, со крајна цел: мирно, стабилно и демократско општество. Употребата на јазикот и знамињата на немнозинските заедници почна да се имплементира, но не целосно и не секогаш во рамките на законот. Ова последното се однесува пред се на злоупотреба на знамињата, односно нивна непрописна употреба и не употреба на службениот јазик на државата во одредени сегменти од јавната сфера

.

Зошто е битен овој принцип

Тргувајќи од тоа дека Европската Унија е збир на различни нации кои заедно ја градат иднината на Унијата, секоја потенцијална членка треба, пред се да овозможи слога и взаемна партиципација во своите национални граници, за да може да ги прифати и различностите во рамките на Унијата. Затоа како во критериумите, така и во сите други документи, едно од начелата на кое се обрнува посебно внимание се правата на малцинствата во земјите членки, нивното почитување и заштита.

Меѓутоа не треба да се изостави дека иако заштитата на малцинствата е еден од основните критериуми за приближување кон „европската реалност“, истиот не беше на еднаков начин мониториран кај другите членки од Централна и Источна Европа, највероватно од причина што во Македонија барањата за повеќе права беа причина за вооружениот конфликт, а кај другите не.

Поврзаност на точка 4 соодветната и правична застапеност со принцип 3 одразување на мултикултуралноста

Причина: предвидува спроведување на недискриминација и правична застапеност во јавната администрација и јавните претпријатија, што значи во јавната сфера.

Првите вработувања беа реализирани во полициските служби каде до јули 2002 година беа вработени 500 лица, а до следниот јули 2002 уште нови 500 од припадниците на заедниците кои не се мнозинско население. Најголем број вработувања од редовите на припадниците од немнозинските заедници беа реализирани во Секретеријатот за спроведување на Рамковниот договор кој функционираше до 2019 година, а еден од клучните проблеми кои настанаа при негово затварање беше, каде да се префрлат вработените

резултати

- покрај тоа што беше предвидена за да се намали невработеноста, истата требаше да го регулира и балансот по етничка линија во јавната и државната администрација.
- Во резултатите од Посебниот извештај на Народниот правобранител, се укажува на благ квантитативен раст, односно привиден напредок во примената на начелото на соодветна и правична застапеност, но не и квалитативен напредок, со што би се воспоставило општество во кое сите подеднакво би ги уживале уставните и законски загарантирани права.